

Больш, чым проста “мова”

Вітаўт Руднік

У асяроддзі людзей, якія займаюцца ў Беларусі грамадзянскай адукацыяй, сёння багата розных падыходаў да разумення яе мэтаў і метадаў. Ёсць, аднак, яшчэ адно прынцыповае пытанне — мова навучання.

Калі мы кажам пра грамадзянскую адукацыю, пра выхаванне грамадзянскай пазыцыі — абысці гэтае пытанне немагчыма. Мова з’яўляецца адным з чыннікаў, якія аб’ядноўваюць людзей, інтэгруюць грамадствы. Не дарэмна ж у многіх краінах свету ўмовай атрымання грамадзянства з’яўляецца валоданне дзяржаўнай мовай. У Беларусі, падзеленай моцна ідэалагічна і канфесійна, мова набывае надзвычайнае значэнне. У тым ліку — і ў сферы грамадзянскай адукацыі.

Часам на трэнінгах даводзіцца чуць папрокі з боку некаторых удзельнікаў. Чаму, маўляў, не папярэдзілі, што трэнінг будзе па-беларуску? Дажыліся, ды і толькі! У Беларусі людзей абражае не тое, што яны не ведаюць беларускай мовы, а тое, што ёй карыстаюцца іншыя! Мы такіх “грамадзян” выходзім? Гэта яны заўтра будуць весці за сабой беларускі народ ва ўсіх сферах жыцця? Калі так, то я яшчэ падумаю, ці пайсці за імі.

Яшчэ ў 2001 г. на старонках часопіса “Трэці сэктар”, я пісаў, што надышоў час яшчэ раз задумацца над моўнай палітыкай у сферы грамадзянскай адукацыі. Калі мы хочам мець на выхадзе адукаваных людзей з актыўнай грамадзянскай пазіцыяй — мы павінны прапанаваць гэтым людзям такі ўзровень адукацыі, за які будзе не сорамна ні нам, ні ім. Калі мы хочам мець на выхадзе грамадзян, якія будуць жыць і працаваць для гэтай краіны — грамадзянская адукацыя мусіць базаватца на нацыянальным падмурку, на беларускай мове ў прыватнасці.

Не трэба забывацца пра тое, што акрамя ведаў і ўменняў мы нясем людзям і пэўныя каштоўнасці. Пачуццё прыналежнасці да гэтай нацыі, павага да яе гісторыі, незалежнасць, родная мова — стаўленне людзей, якіх мы вучым, да гэтых паняткаў часта наўпрост залежыць ад нашага стаўлення. Два дні трэнінгу ў беларускай мове часам робяць тое, што не ў стане зрабіць палыміяныя прамовы па-беларуску на мітынгах ці са старонак газет: дазваляюць людзям скінуць з сябе комплексы, упэўніцца ў тым, што беларуская мова — мова, якая нясе святло новых ведаў.

Моўнае пытанне мае яшчэ і вялікі маральны аспект. Асабіста не раз і не два даводзілася чуць, што трэнерская праца па-руску (у сэнсе мовы навучання) больш эфектыўная: ёй карыстаецца пераважная большасць людзей, у той час як беларускую многія нават і не разумеюць добра. Такі падыход, аднак, з майго пункта гледжання, толькі цешыць несмяротныя душы тых, хто на працягу апошняга стагоддзя старанна нішчыў беларускую мову, культуру, інтэлігенцыю. Нішчыў, каб беларусы ніколі не сталі Беларусамі, каб Беларусія не ператварылася ў Беларусь. Зразумець логіку тых, хто гэта рабіў, лёгка — леніны, сталіны, хрушчовы, брэжневы разам са сваімі памагатымі і паслядоўнікамі будавалі сваё грамадства, “новую общность советских людей” без роду і племені.

Неад’емным інструментам усіх гэтых “будаўнікоў” была татальная русіфікацыя, ганебныя наступствы якой не заўважае толькі сляпы ды глухі. Можна, канешне, ісці па самую простаму шляху, ажыццяўляючы адукацыйныя праграмы, выдаючы дапаможнікі і іншую навучальную літаратуру па-руску і тлумачыць гэта тым, што людзям так зручней, што яны лепш зразумеюць і г.д. Але ці не маральная здрада гэта той самай рэпрэсаванай і занябданай беларускай мове, лепшым яе носьбітам, расстраляным і закатаваным, вымушаным жыць са страхам за сябе і сваіх блізкіх толькі за тое, што пісалі і гаварылі па-беларуску, дбалі пра Беларусь? Пакідаючы ўсё “як ёсць, як зручней”, ці не становімся мы ў такім выпадку на бок тых самых карнікаў беларушчыны ўсіх часоў? Ці не справа гонару **беларускіх** адукацараў быць у першых шэрагах беларускіх адраджэнцаў?

Не спадзяюся, што ўсе нашы адукатары (АГАшныя і не толькі), ад заўтра пачнуць праводзіць трэнінгі і іншыя мерапрыемствы па-беларуску. Але што замінае пачаць высыліць абвесткі, выдаваць новыя публікацыі па-беларуску (альбо ў двух моўных версіях)? Няведанне мовы? Сорамна для адукацараў... Альбо “так прасцей”?

...Таталітарнай і небеларускай па сваёй сутнасці сістэме афіцыйнай адукацыі трэба стварыць альтэрнатыву ў выглядзе нацыянальнаскараванай, дэмакратычнай па змесце і высокай па ўзроўні сістэмы грамадзянскай адукацыі. Прыйдзе час, і напрацоўкі ў гэтай галіне лягуць у падмурак новай беларускай адукацыйнай сістэмы, будаваць і развіваць якую давядзецца нам і тым, каго мы сёння навучаем.

